

УДК 159.99

Кириченко Ольга Миколаївна

канд. пед. наук, доцент кафедри соціальної та прикладної психології

Одеського національного університета ім. І. І. Мечникова;

e-mail: des1k@mail.ru

ORCID 0000–0001–9451–8967

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Стаття направлена на розкриття проблеми становлення і розвитку професійної компетенції, також співвідношення її з особовими якостями студентів. Представлений теоретичний аналіз проблеми розвитку професійної компетенції студентів-психологів у ВНЗ, де дається глибокий аналіз робіт як зарубіжних, так і вітчизняних психологів; робиться детальний аналіз міри наукової розробленості поняття «професійна компетенція», психологічні механізми формування професійної спрямованості, передумови успішності професійної діяльності, а також конкретизуються їх функції у професійній діяльності людини.

Ключові слова: професійна компетенція, студенти, професійна підготовка, вищий навчальний заклад, компетентність.

Постановка проблеми. Умови сучасного суспільства висувають нові вимоги до якості професійної освіти й жадають від вищої освіти висококваліфікованого фахівця, який здатний вирішувати основні професійні завдання й бути при цьому цілеспрямованим, активним, ініціативним, відповідальним, мати вміння працювати в команді й взаємодіяти з людьми, мати покликання до своєї роботи, мотивацію до навчання протягом всього періоду навчання.

Так, одним з нововведень була зміна Закону України «Про вищу освіту», що набув чинності 6 вересня 2014 року. Закон «Про вищу освіту», насамперед, базується на ідеї університетської автономії, що означає більшу самостійність ВНЗ у фінансовій, економічній і організаційній сферах діяльності. Немаловажна й зміна в державній політиці вищої освіти, що тепер ґрунтується на принципі «загальної міжнародної інтеграції й інтеграції системи вищої освіти України в європейський простір вищої освіти». У новому законі зокрема створюються умови для збільшення мобільності учасникам освітнього процесу. Це означає, що тепер буде можливість для студентів, а так само викладачів, учитися, викладати, стажуватися й проводити наукову діяльність в іншому вищому навчальному закладі на території України або за її межами. Таким чином, створюється більше умов для підвищення рівня професійної компетенції.

На сьогодні проблема особистісного розвитку студента-психолога й формування його готовності до майбутньої професійної діяльності є провідною в теорії й практиці вищої освіти. Саме в процесі навчання у ВНЗ відбувається первинне «освоєння» професії, визначається життєва й світоглядна позиція особистості. При цьому однією із головних проблем є побудова та-

кої системи навчального виховного процесу, яка б урахувала особливості й закономірності не тільки особистісного розвитку студента, але і його професійного розвитку як фахівця. Тому необхідно визначити структурні компоненти розвитку професійної компетенції студента-психолога з метою створення умов для підвищення його ефективності.

Проблема пошуку нових методів, технологій розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців, а також проблема розробки компетентної моделі фахівця, заснованої на єдності професійних знань, умінь, досвіду, особистісних якостей і ціннісних орієнтацій, має велику соціальну значимість.

При активному інтересі дослідників до понять «компетентність» і «компетенція» до сьогоднішнього часу немає чіткого визначення їхньої сутності й механізму їхнього розвитку. Аналіз науково-дослідної літератури дозволяє нам виявити наступні особливості значеннєвого змісту поняття «компетентність». Зарубіжні й вітчизняні фахівці не дають однозначного тлумачення термінів «компетентність» і «компетенція» у зв'язку з багатогранністю їхнього використання. Проте вони характеризують якісну своєрідність особистості залежно від специфіки діяльності людини.

Аналіз підходів щодо проблеми формування й розвитку професійних компетенцій фахівця, який дозволяє нам відзначити, що «компетентність» розглядається психологами як психосоціальна якість; спроможність, що забезпечує успішність людини як професійної, так і в особистісній сфері. Дану проблематику досить докладно розглядають сучасні вітчизняні і зарубіжні вчені, зокрема А. О. Деркач і В. Г. Зазикін, І. О. Зимня, Майк Кордуелл, В. С. Безрукова, А. В. Хуторської, Дж. Равен, В. В. Лебедев, Ю. В. Варданян, В. О. Болотов, Т. А. Хайновська, О. П. Беляева, А. М. Бойко, С. У. Гончаренко, Т. А. Грабовська, М. Б. Євтух, І. А. Зязюн, І. В. Іванова, Л. К. Маркова, І. М. Носаченко, В. А. Семиченко, А. І. Капська, В. І. Луговий й ін. Соціологічний і педагогічний аспект поняття «компетентність» більш співвідносимий з певним професійним досвідом у соціально-професійній діяльності, що забезпечує зрілість світоглядних суджень. Для визначення методологічного принципу досліджуваної проблематики нами вводиться поняття «компетентність», під яким ми розуміємо психологічну якість, що здобувається людиною в результаті інтеріоризації освітніх траєкторій, які забезпечують більш успішну соціалізацію в професійній і особистісній сфері.

Мета статті. Основною метою професійної підготовки майбутніх фахівців у професійному навчальному закладі є формування їхньої професійної компетентності.

Професійна компетентність — одна з основних підструктур суб'єкта професійної діяльності, що означає його теоретичну й практичну готовність до цієї діяльності. В основі професійної компетентності лежить система відносин до професійної діяльності, професійні знання, уміння застосовувати ці знання в процесі рішення професійних проблем.

Можна розглядати різні компоненти професійної компетентності залежно від виду професійної діяльності. Для кожної професії існують відносно

стійкі ансамблі професійних характеристик, які називаються ключовими компетенціями. Ключові компетенції, що відносяться до професійної компетентності, забезпечують конкурентоспроможність, професійну мобільність, продуктивність професійної діяльності, професійний ріст, підвищення кваліфікації. Компетенція — це відчужена, наперед задана соціальна вимога (норма) в освітній підготовці фахівця, а компетентність — особистісна якість, що вже відбулася, означаюча володіння суб'єктом професійної, учбово-професійної діяльності відповідною компетенцією.

Однією із проблем професійної підготовки майбутніх фахівців-психологів виступає професійне виховання студентів. Якщо професійна освіта розглядається як процес придбання професійних знань, умінь і навичок, необхідних для успішного здійснення професійної діяльності й розвитку професійно значимих якостей особистості, то виховання спрямоване на духовний розвиток студентів, на формування в них коштовних установок, моральних норм.

У вчз в процесі навчання для кожного студента складається певна виховна система, спрямована на формування в них професійних якостей особистості. Формування професійної компетенції повинне мати індивідуальні риси.

Сучасну вищу освіту, на жаль, розуміють у вузькому змісті, як систему підготовки фахівців, що мають чисто професійну орієнтацію. Гуманітарному, етичному, культурному вихованню приділяється невелика роль. Прийнято вважати, що студент — це особистість, що вже сформувалася, якій не потрібно стільки педагогічної уваги, скільки приділяється у програмі професійної підготовки у вищій школі. Уявлення це помилкове. Не може з'явитися справжній професіонал без формування зрілої особистості.

Професійна освіта являє собою як би вищий рівень фахової освіти. Основними рисами освіти є повнота знань в галузі професійної діяльності, умотивованість, здатність до самоосвіти. Зміст освіти з його методологією й методикою, педагогічними прийомами й виховною роботою відіграє головну роль у цьому. Процес розвитку суспільства не стоїть на місці й суспільству потрібні гармонічні, а не збиткові особистості.

На нашу думку, професійна компетентність психолога вимагає володіння спеціальною, персональною, комунікативною й рефлексивною компетенціями. Спеціальна компетенція викладача психології відображає ступінь володіння майбутнім фахівцем методиками психодіагностики, психокорекції, психопрофілактики, психотерапії, групового й індивідуального консультування; а також уміннями складати опитувальники, анкети, проводити психологічне дослідження, давати висновок, розробляти рекомендації, корекційні програми й т. д. Персональна компетенція — здатність до постійного професійного росту, самореалізації. Комунікативна компетенція — уміння встановлювати взаємини із суб'єктом освітнього процесу на принципах прийняття й взаємодомінантності. Рефлексивна компетенція — адекватне уявлення про свої професійні характеристики, уміння регулювати свою професійну діяльність.

У процесі навчання студентів-психологів необхідно не стільки сприяти формальному нагромадженню інтелектуального багажу, скільки формува-

ти нову якість цієї освіти, що полягає в постійній потребі його розширювати, поглиблювати й удосконалювати, тобто диверсифікувати. За допомогою застосування таких прийомів і методів, як розширення змісту освіти (складу дисциплін і їхньої взаємодії), підкріплюється технологією, заснованою на принципі дискретно-цілісної побудови навчального матеріалу, оцінок його якості (рейтингова система), росте якість освіти, а виходить, росте мотивація. Висока мотивація до навчання сприяє формуванню професійної компетенції, а це головне завдання в процесі підготовки студентів-психологів.

Можна сказати, що для сучасної професійної підготовки психологів необхідна синергетична освіта, що включає не тільки формування спеціальних професійних умінь і навичок, але й такий зміст, обсяг і характер знань, які дають величезний виховний ефект.

Це дозволить вирішити проблему підготовки й формування сучасного фахівця-психолога у ВНЗ — сформувати особистість, яка володіє різними типами професійного мислення, здатну до саморозвитку, що має необхідні професійні компетенції.

Результати дослідження. Метою дослідження було вивчити специфіку розвитку професійної компетенції в студентів-психологів, а також встановити фактори, що впливають на розвиток професійної компетенції в процесі професійної підготовки.

Узагальнюючи результати дослідження, ми можемо сказати, що тільки трохи більше половини опитуваних нами студентів мають потенціал до професії, яку вони одержують. Інші студенти мають схильність до інших професій. За результатами кореляційного аналізу було встановлено, що чим більше виражений рівень освітніх, психологічних знань, умінь, тим більше впевнені випробувані в правильності вибору професії; чим більшою мірою вони прагнуть самостійно вивчати ряд предметів, на їхню думку, необхідних для їхньої майбутньої професії, тим більше в них виражена здатність до самоаналізу й рефлексії, здатність до самоорганізації й мобілізації. Чим більше випробувані хочуть стати висококваліфікованими фахівцями, більше розвинене почуття обов'язку й відповідальності, допитливість, потреба в самопізнанні, тим менш для них важливо мати просто диплом про вищу освіту. Таким випробуванням важливо одержати знання, підвищувати рівень загальноосвітніх, психологічних, спеціальних знань і умінь.

Блокування реалізації потенціалу студентів пов'язане з перевагою впливу утилітарного мотиву на формалізацію в професії, а також з тим, що вони в недостатньому ступені усвідомлюють необхідність і важливість одержання знань і умінь по обраній спеціальності. У цьому випадку можна говорити про наявність зрушення «мотиву на ціль», коли одержання диплома про вищу освіту виступає не способом для реалізації особистісного потенціалу, а стає самоціллю.

Виявлено, що компонентами, які перешкоджають розвитку й реалізації особистісного потенціалу до професійної компетенції в студентів-психологів, виступають низький рівень мотивації на професійний розвиток,

комунікативна і організаційна некомпетентність, низький рівень розвитку морально-вольових якостей, низький рівень володіння навичками саморозвитку в професійній сфері, несамостійність.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, дослідження показало, що мотивація навчання у ВНЗ й навчальній діяльності, рівень мотивації навчання й рівень готовності до професійно-психологічного саморозвитку впливають на розвиток професійної компетенції студентів-психологів у процесі професійної підготовки.

Формування й підтримка стійкої спрямованості особистості студента являє собою безперервний процес узгодження вимог перспективи за допомогою діяльності, за допомогою зворотного зв'язку. Розвиток професійної спрямованості не можна зрозуміти, обмеживши його джерело лише внутрішнім світом особистості, активності її свідомості. Це підтверджується тим, що усвідомлення розглянутого протиріччя ще не досить для його розв'язання. Передумовами й психологічними механізмами професійної спрямованості особистості можуть виступати складна багаторівнева структура мотивів, цінностей, особистісних змістів, а також здібностей, що визначають професійно важливі якості.

Основною метою професійної підготовки майбутніх фахівців у професійному навчальному закладі є формування їхньої професійної компетентності.

Таким чином, проблема розвитку професійної компетенції студентів-психологів у процесі професійної підготовки є надзвичайно актуальною.

Список використаних джерел і літератури

1. Андреев А. А. Знания или компетенции? // Высшее образование в России. — 2005. — № 2. — С. 3–11.
2. Зеер Э. Ф. Психологические основы профессионального становления личности инженера-педагога: Дис. ... докт. психол. наук. — Свердловск, 1985.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. — 2003. — № 5. — С. 34–42.
4. Луговий В. І. Компетентності та компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. Вища освіта України. — К.: Гнозис, 2009. — № 3 (додаток 1). — С. 8–14.
5. Педагогічна майстерність: Підручник / За ред. І. А. Зязюна. — К.: Вища школа, 2004. — 422 с.
6. Чистякова С. И. Проблемы формирования профессиональной компетенции у студентов-психологов // Труды СГА. — 2013. — № 12. — С. 53–57.

REFERENCES

1. Andreev A. A. (2005) Znaniya ili kompetentsii [Knowledge or competence?]. *Vysshee obrazovanie v Rossii: Higher education in Russia*, 2, 3–11 [in Russian].
2. Zeer E. F. (1985) Psihologicheskie osnovi professionalnogo stanovleniya lichnosti inzhenera-pedagoga [Psychological bases of professional formation of the individual engineer — teacher]. *Doctor's thesis*. Sverdlovsk [in Russian].
3. Zimnyaya I. A. (2003) Klyuchevie kompetentsii — novaya paradigma rezultata obrazovaniya [Key competencies — the result of a new paradigm of education]. *Vysshee obrazovanie v Rossii: Higher education in Russia*, 3, 34–42. [in Russian].

4. Lugovyj V. I. (2009) Kompetentnosti ta kompetencyi: ponyattyevo-terminologichnyj dy'skurs [Competences and competence: conceptual and terminological discourse] *Pedagogika vy'shhoji shkoly': metodologiya, teoriya, tekhnologiyi. Vy'shha osvita Ukrainy- Higher Education Pedagogy: methodology, theory and technology. Higher education Ukraine*, 3, 8–14. [in Ukrainian].
5. Zyazyun I. A. (2004) *Pedagogical skills: Textbook*. Kyiv: Vyscha Osvita.
6. Chistyakova S. I. Probemi formirovaniya professijnalnoy kompetentsii u studentov-psihologov [Problems of formation of professional competence psychology students]. *Trudy SGA- Works of MHA*, 12, 53–57.

Кириченко Ольга Николаевна

канд. пед. наук, доцент кафедры социальной и прикладной психологии
Одесского национального университета им. И. И. Мечникова
des1k@mail.ru

РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ

Резюме

Статья направлена на раскрытие проблемы становления и развития профессиональной компетенции, также соотношения ее с личными качествами студентов. Представленный теоретический анализ проблемы развития профессиональной компетенции студентов-психологов в вузе, где дается глубокий анализ работ как зарубежных, так и отечественных психологов; делается детальный анализ меры научной разработанности понятия «профессиональная компетенция», психологические механизмы формирования профессиональной направленности, предпосылки успешности профессиональной деятельности, а также конкретизируются их функции в профессиональной деятельности человека.

Ключевые слова: профессиональная компетенция, студенты, профессиональная подготовка, высшее учебное заведение, компетентность.

Kirichenko O. N.

candidate of pedagogical sciences, associate professor
of department of social and applied psychology
Odessa I. I. Mechnikov national university

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENSE OF STUDENTS-PSYCHOLOGISTS

Abstract

The terms of modern society produce new requirements to quality of trade education and require from higher education of highly skilled specialist, that is able to decide basic professional tasks and be here purposeful, active, initiative, responsible, to possess ability to work in a command and co-operate with people, have calling to the work, motivation to educating during all life etc.

For today, a problem of personality development of student of psychologist and forming of his readiness to future professional activity is an anchorwoman in a theory and practice of higher education. Exactly in the process of studies there is the primary «mastering» of profession in institution of higher learning, vital and world view po-

sition of personality is determined. Thus one of leading problems is a construction of such system of educational educator process, that would take into account features and conformities to law of not only personality development of student but also his professional development as a specialist. It is therefore necessary to define the structural components of development of professional competence of student — psychologist with the purpose of conditioning for the increase of his efficiency.

Problem of search of new methods, technologies of development of professional competence of future specialists, and also problem of development of the models of competence of specialist, based on unity of professional knowledge, abilities, experience, personality qualities and valued orientations has large social meaningfulness.

Our research showed that motivation of educating is in Institution of higher learning and educational activity, the level of motivation of educating and level of readiness to readiness to professional and psychological development itself influence on development of professional competence of students-psychologists in the process of professional preparation.

Key words: Professional competence, students, professional preparation, higher educational establishment, competence.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2016